

Ο ΘΑΝΑΣΕΛΟΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Ιγοι μήνες είχαν περάσει πού ο ελληνικός στρατός μπήκε στη Μακεδονία. Σίμωνε ή άνοιξη και τὰ πράματα δείχνανε πώς θά πιανόμαστε σέ πόλεμο μέ τή Βουλγαρία. Ή στρατιωτική διοίκηση κατοχής διάταξε ν' άφοπλιστούνε όλα τὰ βουλγαροχώρια τής Καρατζόβας, μήπως τυχόν σέ καμιά πολεμική επιτυχία του Βουλγαρικού στρατού σηκωθή κι' ο ντόπιος πληθυσμός έναντίο μας. Σχηματίστηκαν έτσι καταδιωχτικά άποσπάσματα μ' ευζώνους και ξαπολυθήκανε στα χωριά για νά πάρουνε τὰ όπλα και τρομοκρατήσουνε τούς Βουλγαρόφρονες.

Σ' ένα από τ' άποσπάσματα αυτά ζήτησε γά διοριστή «έπί κεφαλής» ο Θανασέλος. Εΐτανε άνθυπολοχαγός τών ευζώνων κ' είχε πάρει τούς βαθμούς, αλό ύποδεκανέας κι' άπάνου, μέ την καταδίωξη τής ληστείας στο έσωτερικό. Εΐχε κνηγήσει τούς Καραγιωργαίους, τόν Πιτσιλή, τούς Μπούμηδες πάνου στα βουνά και στα δασωμένα φαράγγια, κ' είχε μέ τó χέρι του ξελαστρέψει πολλούς φυγοδίκους και ζωκλέφτες.

Ο Θανασέλος, κοντός στο άνάστημα, γερό κορμί, πεζολάτης φοβερός, μέ τó πρόσωπό του πάντα συγεριασμένο κι' άυστηρό, μέ μουστάκι πυρρόξανθο σκληρό, κολημένο σαν

ἀχινὸς στὸ ξεπεταμένο ἀπάνου χεῖλι — ἔφερε στραβᾶ στὸ κεφάλι τὸ πηλίκιο τοῦ ἀξιωματικοῦ καὶ φοροῦσε πάντα του κοντοβράκι, βλαχόκαλτσες καὶ τσαρούχια. Στὴ μέση κρεμασμένη μιὰ δική του ἰδιόρρυθμη σπάϊα, γυρτὴ σὰν πάλα, μ' ἓνα στριφτὸ λυτάρι πλάϊ της, στὸ χέρι ἓνας βούρδουλας καὶ στὸ στόμα πάντ' ἀναμένη μιὰ τσιγάρα ἀπὸ χοντροκομμένο καπνό. «Ἐννοῶ» μᾶς εἶπε σὰ μᾶς ἔβαλε ὄλο τὸ ἀπόσπασμα στὴ γραμμὴ, «ἐννοῶ τυφλὴ καὶ τελεία ὑπακοὴ καὶ πειθαρχία ὑπὲρ τοῦ ἀνωτέρου σας ὑποφαινομένου, ἐν περιπτώσει δὲ ἀνυπακοῆς πρὸς τὴν ὑπερεσία, δὲν ἔχει ἐδῶ φυλακὴ καὶ κρατητήριον...» καὶ μᾶς ἔδειξε τὸ βούρδουλα, «μὰ ξύλο Θανασελέϊκο».

Ἔτσι βγήκαμε παγὰνα σ' ὅλη τὴν περιφέρειαν. Σὲ κάθε χωριὸ πὺν πηγαίναμε γιὰ πρώτη φορὰ, πιάναμε τὸν παπά, χτυπούσαμε τὴν καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς, μαζευόντανε οἱ χωριάτες κ' ὁ Θανασέλος τοὺς ἔταξε προθεσμία νὰ πάνε στὸ μουχτάρη καὶ νὰ παραδώσουν ὅσα τουφεκία, κουμπούρια καὶ περιστροφὰ βρῖσκονται στὸ χωριὸ καὶ ὄξω στὰ χτήματα. Θὰ ξαναγύριζε, τοὺς ἔλεγε, νὰ τὰ πάρη καὶ τοὺς ὀριζε καὶ τὸν ἀριθμό. Θέλω τόσα ἀπὸ σᾶς, τοὺς φώναζε. Οὐτ' ἔνα λιγώτερο, γιὰτὶ θὰ σᾶς τὰ πάρω μὲ τὸ στασιό.

Σὰν ξαναγυρίζαμε ὕστερ' ἀπὸ μέρες στὰ χωριά νὰ πάρουμε τὰ ὄπλα, ὁ Θανασέλος συνείδηζε τὸ ἀκόλουθο στρατήγημα. Περιπατούσαμε νύχτα χωρὶς νὰ ξέρομε πὺ μᾶς πάει. Κρατοῦσε πάντα μυστικὴ κάθε του ἐνέργεια. Σίφνου ξημερονόμαστε ἔξω ἀπὸ τὸ τάδε χωριό. Χαράματα. Οἱ χωριάτες ριγμένοι στὸν ὕπνο, δὲν ὑποψιαζόντανε τίποτα. Ἐζῶνε τριγύρω τὸ χωριὸ μὲ καραούλια γιὰ νὰ μὴν ξεφύγη κανεὶς. Ἄφινε τὸ ἀπόσπασμα κ' ἔμπαινε αὐτὸς στὸ χωριὸ μὲ πέντε δέκα εὐζώνους. Εἴξερε πάντα του πάνου κίτου τὰ καθέκαστα τοῦ καθενὸς χωριοῦ. Ἀπὸ τᾶλλα κοντινὰ μέρη ἔπαιρνε πληροφορίες μὲ διάφορα μέσα, καὶ μὲ καταπίεση κίποτε. Ἄν ὁ μουχτάρης δὲν τοῦ ἔδινε ὅσα ὄπλα τοῦ εἶχε προσδιορίσει τὸν ἐφοβέριζε στὴν ἀρχή. Ὑστερα τὸν ἐλυτάρωνε καὶ τὸν ἔπαιρνε μαζί. Τὸ φυσικὸ του εἶτανε νὰ φοβερίζῃ πάντα γιὰ νὰ πιτυχαίνῃ τὸ σκοπὸ του. Ἔτσι

δλάκερη ἢ περιφέρεια ἔτρεμε στ' ὄνομά του. Πολλές φορές τὸ κόλπο τοῦ αἰφνηδιασμοῦ δὲν ἔλιανε. Σὰ φτάναμε πρῶτὶ σὲ κανένα κομιτατζήδικο χωριό, οἱ ἄντρες τὸ εἶχανε σκάσει εἰδοποιημένοι κρυφὰ ἀπὸ κираτζήδες πού μᾶς εἶχανε ἀνταμώσει νὰ φερμάρουμε στὰ περίχωρα. Μονάχα γυναῖκες βρῖσκαμε. Μὰ κι' αὐτὲς μὲ ὅλες τὶς φωνὲς τοῦ Θανασέλου δὲ μαρτυρούσανε πού εἶχανε κρυμμένα τὰ ὄπλα.

Ὁ Θανασέλος πρόσεχε πάντα νὰ μὴν κἀνὴ τὸ ἀπόσπασμα κανένα στραπάτσο. «Πρέπει» μᾶς ἔλεγε «νὰ δείξουμε τὸ παράδειγμα... Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε ρεντίφ ἀσκέρ... Καὶ νὰ φυλάγεστε περισσότερο ἀπὸ τὶς προπαγάντες. Ὅλες οἱ γυναῖκες ἐδῶ στὰ κομιτατζήδικα χωριά εἶναι πραχτόριδες τοῦ κομιτάτου. Ἔτσι τὸ λέει κ' ἡ διαταγὴ τοῦ στρατηγοῦ... Τὸ λοιπὸν κάτω τὰ μάτια, κάτω τὰ χέρια, κάτω ὅλα, ἀλλιῶς μαύρη μαρμάγκα σᾶς ἔφαγε. Ὅποιον ἰδῶ καὶ κάνει γλυκὰ μάτια, ἀνάποδα θὰ τὸν κρεμάσω καὶ σὰ γυμνωθῆ, ὁ βούρδουλας θὰ γράψῃ τὴν τιμωρίαν του.»

Καταλίβαινε καλὰ ὁ Θανασέλος πὼς ὅλο τὸ ἀπόσπασμα ἐνῶ παράπονο δὲν εἶχε ἀπὸ ζωτροφή — ἄς εἶναι καλὰ τὰ κοπάδια, τὰ κοτερικά καὶ τ' ἀμπάρια — μὰ ἔλειπε στοὺς ἄντρες — καὶ τί ἄντρες — «ἡ τροφὴ τῆς καρδιάς» καθὼς ἔλεγε. «Τὸ αἶσθημα, τὸ ἀναθεματισμένο». Σ' ὅποιο κατάλυμα κι' ἂν πηγαίναμε, ἀρατιζότανε κ' ἔσβηνε κάθε ἴσκιος ἀπὸ θηλυκό. Παράθυρα κλειστὰ καὶ πόρτες ἀμπαρωμένες. Μῆτε γαρούφαλο ἢ βασιλικός, μῆτε ἄλλα μυριστικά.

Ἡ ἀνοιξὴ ζύγωνε κ' οἱ εὐζῶνοι γαυριάζανε. Ὁ λοχίας Κουτσοπιὰς κι' ὁ δεκανέας μας Πουρναρομῆτρος δὲν κρατηθήκανε. Τὸ σκάσανε μιὰ μέρα καὶ γιουρουντίσανε μέσα σ' ἓνα βλαχόσπιτο. Φωνὲς ἀκουστήκανε, ποδοβολητά. Τὰ σκυλιὰ γαυγίζανε, χλαχοή. Εἶδανε τὸν Κουτσοπιὰ οἱ εὐζῶνοι τὴν ὥρα πού οἱ γυναῖκες τονὲ σπρώχνανε μὲ τὴ βία ἀπὸ τὴν αὐλόπορτα καὶ τονὲ πετάξαν ἔξω λαχανιασμένο. Ὁ Πουρναρομῆτρος πήδησε ἀπὸ τὸν μαντρότοιχο γιὰ νὰ γλυτώσῃ. Φρίαξε ὁ Θανασέλος. Ἐδῶ ἡ παρακοὴ δὲν ἔγινε ἀπὸ τοὺς τσολιάδες. Ἐγείνε ἀπὸ βαθμοφόρους καὶ γιὰ τοῦτο μεγαλύτερος ὁ θυμὸς του.

«Οὐχ αἶ, ντροπή, ντροπή γαμπρούδια», ρέκαξε, «νά μή βαστάτε τῇ θέσῃ καί τὴν ἀξιοπρέπεια, νά θέλετε γελοπαλγνίδα μὲ ξενοσποριές». Ὁ Κουτσοπιὰς διατάχτηκε τὴν ἄλλη μέρα νά φύγῃ ἀπὸ τ' ἀπόσπασμα. Πῆρε τὸ φύλλο πορείας καὶ φορτωμένος ὅλη του τὴν «ἐξάρτηση» τράβηξε νά παρουσιαστῇ στὴ στρατιωτικὴ διοίκηση κατοχῆς. Αὐτὴ εἶταν ἡ τιμωρία του. «Ἄς πάει στοὺς καφενέδες» μουρμούρισε ὁ Θανασέλος, «σὰ δὲν τ' ἄρесе τὸ κλαράκι». Γιὰ τὸν Πουρναρομῆτρο, μᾶς ἔλεγε, πὼς ἔχει ράματα γιὰ τὴ γούνα του.

Ἡ ἀνοιξὴ τώρα ἔμπαινε μὲ ὅλες τὶς ὁμορφιές της. Γλυκὲς ἡλιολουσμένες μέρες σημαδεύανε τὸν ἐρχομὸ της. Τὰ κλαριά εἶταν ἀνθισμένα, οἱ κάμποι χλοϊσμένοι, οἱ κορφές πέρα φαντάζανε ὀλοκάθαρες. Ὁ Θανασέλος σὰν παιδί τοῦ βουνοῦ, γινότανε ἄλλος ἄνθρωπος μέσα σ' ἓνα τέτοιο πανηγύρι. Ἡ αὐστηρότητα ποὺ εἶχε σφραγισμένο τὸ πρόσωπό του, ἔπεφτε ὀλοένα, οἱ φωνές κ' οἱ φοβέρες του λιγοστεύανε. Τὸ ἀπόσπασμα πῆγαινε συχνά στὰ δυτικὰ χωριά καὶ μάλιστα συχνότερα στὴ Δραγαλίστα. Μᾶς φαινότανε παραῖξο αὐτὸ, γιατί ὄπλα ἐκεῖ κρυμένα ποτέ μας δὲν εἶχαμε ἀνακαλύψει. Κάναμε πάντα κατ'ἀλμα στὴν ἐκκλησιά, ποὺ βρισκότανε στὸ σταυροδρόμι ἀπέναντι ἀπὸ τὸ σχολειό. Καὶ πάλι τώρα εἶχαμ' ἐκεῖ βρεθεῖ. Μὰ τὴ φορὰ τούτῃ ἀκούστηκε πὼς τὰ καταχωνιασμένα ὄπλα μὲ προδοσιὰ θὰ τὰ παίρναμε.

Ἀπὸ τὴ βρῦση τῆς αὐλῆς τοῦ σχολειοῦ γεμίζαμε τὰ παγούρια νερό. Ἡ δασκάλα Σονίτσα μὲ ὅλα τὰ σαράντα της εἶταν ὁμορφη. Φαινότανε τετραπερασμένη μὰ καὶ πολὺ εὐγενική. Μᾶς καλημέριζε, μᾶς καλόπιανε, μᾶς γλυκομιλοῦσε. Ὁ Θανασέλος—καὶ μᾶς φαινότανε περίεργο—δὲ μᾶς ἐμπόδιζε, ἂν καὶ τὴν εἶχανε καταγγεῖλει γιὰ ὑποπιτες φιλίες μὲ τοὺς κομιτατζήδες.

Ὅλες αὐτὲς τὶς μέρες ποὺ μέναμε στὴ Δραγαλίστα ὁ ἀξίωματικός μας φαινότανε ἀνήσυχος καὶ νευρικός. Καθότανε ὥρες πολλὲς στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησιᾶς βυθισμένος σὲ συλλογὴ. Ὁ μόνος βαθμοφόρος ποὺ εἶχαμε τώρα, ὁ δεκανέας Πουρναρομῆτρος δὲν μποροῦσε νὰ τοῦ βγάλῃ μιλιὰ.

Ἐνα δειλινό, ἀπὸ νωρίς, τὸ Θανασέλο τὸν εἶχαμε χάσει.

Μήτε στὸ συσσίτιο ἦρθε, μήτε στὸ βραδινὸ προσκλητήριον. Οἱ τσολιάδες δὲν ξέρανε τί νὰ φανταστοῦνε. Αὐτὸ γιὰ πρώτη φορὰ γινότανε. Ὁ Πουρναρομήτρος μᾶς ἔκαμε τὴν ταχτικὴ «θεωρία» καὶ μᾶς ξαναἔπε ὅτι ὡς τώρα χίλιες φορές εἴχαμε ἀκούσει ἀπὸ τὸ Θανασέλο γιὰ πειθαρχία καὶ φρονιμάδα. Οἱ εὐζῶνοι ξανακούγοντας τὰ τέτοια κάνανε τὴν πάπια, γιὰτὶ μαντεύανε πὼς αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Πουρναρομήτρος, καθὼς τὸδειξε κι' ἄλλοτες, εἶταν ἕτοιμος μὲ πρώτη εὐκαιρία νὰ τὰ μπουμπουνίση.

Εἶχανε περάσει τὰ μεσάνυχτα κι' ὁ Θανασέλος πουθενὰ δὲν εἶχε φανεῖ. Ὡρα πολλὴ γιὰ νὰ φέξη εἶτανε ἀκόμα, ὅταν στὸ μισσοκότιδο τοῦ δρόμου ὁ εὐζῶνας πού φύλαγε σκοπὸς στὸ κατάλυμα, διάκρινε δυὸ ἴσκιους πού κηρυγιόντανε τρέχοντας. Φώναξε νὰ σταθοῦνε κι' ἀπάντηση καμιὰ δὲν τοῦ δόθηκε. Ξαναφώναξε. «Μπάμ» ἀντήχησε κ' ἕνα οὐρλιασμα πνιχτὸ ἀπάντησε ἀπὸ τὸ σταυροδρόμι. Κάποιο μαῦρο πράμα σωριάστηκε παραπέρα. Τὸ χωριὸ ἀναστατώθηκε. Οἱ εὐζῶνοι τινάχτηκαν ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ πετάχτηκαν ὅλοι στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησιᾶς. Τὴν ὥρα ἐκείνη ἔν' ἀπὸ τὰ παράθυρα τοῦ ἀπέναντι σχολειοῦ ἀνοίχτηκε μὲ τρόμο — τὸ παράθυρο ἴσα ἴσα πού ξέραμε πὼς εἶχε τὴν κάμαρά της ἡ δασκάλα Σονίτσα. Φάνηκε σκιαγμένη ἢ ἀγριωπὴ φάτσα τοῦ Θανασέλου κ' ἔρριξε μιὰ ματιὰ ἔξω μὲ περιέργεια. Ὅλοι τὸν εἶδαμε. Μ' αὐτὸς σὰ νὰ κατάλαβε μονοστιγμὶς τὸ λάθος του ἔκλεισε ἀμέσως τὰ παραθυρόφυλλα μὲ νευρικότητα.

Τώρα οἱ εὐζῶνοι εἶχανε προχωρήσει στὴν πόρτα τοῦ σχολειοῦ καὶ ξεδιακρίνανε μπροστὰ σ' αὐτὴ σωριασμένο τὸ κουφάρι ἑνὸς σκοτωμένου σκυλιοῦ. Ὁ σκοπὸς μᾶς ξήγησε πὼς κατὰ τὸ θαμποχάραμα διάκρινε τὰ σκυλιὰ τοῦ χωριοῦ ν' ἀκολουθοῦνε κάποιους πού τρέχανε. Μὴν ἀκούοντας ἀπάντηση στὸ κάλεσμά του νὰ σταθοῦνε, πυροβόλησε κ' ἔτσι ἔγινε ὅλο τὸ πατιρντί. Μὰ δὲν εἶταν αὐτὸ μονάχα. Στὴν αὐτὴ τοῦ σχολειοῦ βρεθῆκανε μισοανοιγμένες δυὸ κάσες μὲ τουφέκια. Φανερό πὼς τὴ νύχτα οἱ κοιμηταζήδες μεταφέρανε ἀπὸ τὸ σχολεῖο τὰ ὄπλα πού εἶταν ἐκεῖ κρυμένα.

Ὁ Θανασέλος γέροντας στὴν ἀγκαλιὰ τῆς δασκάλας Σονίτσας ἔλεσε μέσα στὴν παγίδα.

Ὅταν ὕστερα ἦρθε στὸ κατάλυμα εἶχε ὕψος ἀνθρώπου μηδενισμένου, μὰ πού τοῦ κρατοῦσε ἀκόμα τὸ γόητρο ἢ ἀπόφαση πού εἶχε πάρει. Μᾶς διάταξε νὰ ἐτοιμαστοῦμε γιὰ νὰ φύγουμε ἀπὸ τὸ χωριό. Θὰ πήγαινε στὴν κεντρικὴ στρατιωτικὴ διοίκηση, μέσα στὴν πόλη, μαζί μὲ τὸ ἀπόσπασμα, γιὰ νὰ παραδώσῃ τὴν ὑπηρεσία. Τὰ εἶχε μὲ τὸν ἑαυτό του πού στάθηκε ἀνίκανος ν' ἀντισταθῇ στὸν ξαφνικὸ πειρασμὸ ὕστερ' ἀπὸ τὴν τόση πολύχρονη πίστη του στὸ καθήκον κι' ἀφοσίωση στὴν πατριωτικὴ του θέληση.

Καθὼς κατεβαίναμε ἀργὰ τὴ ράχη, μέσα στὸ θόρυβο πού ἀφίνανε τὰ σιδερικὰ τῆς ἀρματωσιᾶς μας μὲ τὸ περπάτημα, ὁ Θανασέλος πού δὲν μπορούσε ἀκόμα νὰ νοιώσῃ καλὰ καλὰ πῶς τῷπαθε αὐτὸ πού ἔπαθε, γύρισε ἀπότομα στὸ δεκανέα Πουρναρομῆτρο, σὰ νὰ ἔκοβε τὴ γλυκειὰ συλλογὴ πού τονὲ βασάνιζε γιὰ τὴ Σονίτσα. «Ἄλει στὸ διάτανο...» ψιθύρισε. Κ' ὕστερ' ἀπὸ λίγο τονὲ ρώτησε φωναχτὰ σὰ νὰ ἤθελε νὰ λυτρωθῇ ἀπὸ τὴν ἀμφιβολία πού τονὲ βασάνιζε.

— «Μπὰς μωρὲ κ' εἶναι ψέματα οἴλ' αὐτὰ πού μᾶς γαργαλοῦνε τόσον καιρὸ τὸ μυαλό;»

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

